

Dyspraxie

Co je dyspraxie? Jak se projevuje? Je to opět pojem, který k nám přichází ze zahraničí? Může poruchu diagnostikovat učitel? Jak je třeba s takovým dítětem pracovat?

Dyspraxie je v současné době kategorie používaná spíše neurology než pedagogy. Zároveň je však zřejmé, že se učitelé s touto kategorií dětí setkávají a jejich projevům často nerozumějí, považují je za nedbalost, lajdáctví a především nekázeň. Děti postižené touto poruchou mají obtíže naučit se jíst lžičkou, jasně a srozumitelně hovořit, zapínat si knoflíky, jezdit na kole a ve školním věku psát. Protože jde o dosud nepřiliš používaný pojem, je mu věnována celá jedna kapitola bez členění do odpovídajících kapitol o diagnostice a reedukaci.

Dyspraxie v České republice

V předcházející kapitole bylo v souvislosti s ADHD uvedeno několik poznámek k další diferenciaci diagnóz, které vedou k cílenějšímu individuálnímu působení na dítě. Dyspraxie, stejně jako ADHD/ADD, patří k pojmům, které se oddělily jako samostatné diagnózy od poruch učení a chování. Vzpomeneme-li na symptomatologii LMD, jako nejčastější projevy poruchy jsou uváděny poruchy jemné a hrubé motoriky, pohybové koordinace a v neposlední řadě specifické poruchy řeči. Jedním ze synonym pro LMD byl název percepčně-motorická porucha. Uvedené symptomy můžeme shrnout pod společný pojem – dyspraxie (porucha pohybové koordinace).

Pojem dyspraxie není v naší literatuře nový a především není prázdný. V bohaté literatuře se objevují poruchy motoriky v souvislosti s LMD a dyslexií již v šedesátých letech 20. století.

Již v roce 1960 sestavil Z. Žlab soubor zkoušek k diagnostice LMD, který se na některých pracovištích užívá dodnes. Tvoří ho sedm zkoušek zaměřených na percepci a motoriku: házení a chytání tenisového míčku, koordinace horních a dolních končetin při pochodu na místě (u ribstolu), vizuomotorická zkouška barevným kruhem, zkouška pravolevé orientace, Matějčkův obkreslovací test, zkouška reprodukce rytmu a vyšetření řeči se zaměřením na specifické poruchy. Motorika je zdůrazňována i v klasické práci Otakara Kučery (1962) věnované lehkým dětským encefalopatiím.

Z. Třesohlavá (1974) v obsáhlém výzkumu zaměřeném na dítě s LMD věnuje značnou pozornost vývoji motoriky a diagnostice motorického vývoje. Opožděný vývoj motoriky zjistila u 23 % dětí s LMD v porovnání s 8 % v kontrolní skupině. V neurologických vyšetřeních dosahovali jedinci s LMD výrazně horší výsledky v porovnání s kontrolní skupinou ve stoji na jedné noze při zavřených očích, měli nekoordinovanou a nepravidelnou chůzi, zvýšené šlachosvalové reflexy na horních i dolních končetinách.

Screeningový test k odhalování a prevenci LMD obsahuje v části pro rodiče i učitele složku „obratnost“ (Matějček a kol., 1991).

Spojení dyspraxie s dysgnozií (vývojová porucha schopnosti poznávat předměty) popsal Ivan Lesný (1989) a označil jako dy–dy syndrom, tedy syndrom dysgnozie–dyspraxie*. Řadí jej mezi malá mozková postižení, za nejčastější příčinu považuje poruchu v oblasti středních

závitů hemisfér. Diagnostika byla prováděna speciálním testem, který obsahoval 11 imitačních úkolů. U neúspěšných dětí nastávaly tyto situace:

- dítě se snaží imitovat výkon, který vyšetřující předvádí (např. špetka), ale nesvede jej – tj. vývojová dyspraxie;
- dítě provede jiný výkon, než který je mu ukázán – tj. vývojová dysgnozie;
- dítě některé výkony nesvede, jiné provede jinak, případně se pokouší provést jeden a tentýž výkon – tj. vývojová dysgnozie–dyspraxie.*

Podle Lesného u 70–75 % dětí, s nimiž rodiče přicházeli na vyšetření pro neobratnost, byla na základě neurologického vyšetření zjištěna vývojová **dysgnozie–dyspraxie** (1989, s. 125).

Více informací o vnímání a motorice při LMD je uvedeno v práci M. Černé a kol. (1999).

Vnímání závislosti mezi dyslexií a poruchami motoriky bylo zřejmé již v minulých desetiletích. V baterii testů, které používala v osmdesátých letech 20. století H. Tymichová, ředitelka první školy pro dyslektiky v Karlových Varech, byl zařazen Orientační test dynamické praxe J. Míky. Z. Matějček v knize *Dyslexie* (1987) uvádí souvislosti mezi artikulační neobratností, neobratností v mikromotorice očí a špatnou koordinací jemné motoriky při psaní. V dalším vydání knihy (1993) doplňuje v souvislosti s artikulační neobratností pojem **artikulační dyspraxie**.

Součástí *Diagnostiky specifických poruch učení* J. Nováka (2002) je Zkouška jemné motoriky, která vychází z Lurijova neuropsychologického vyšetření. Při dlouhodobém ověřování se ukázalo, že stávající vyšetření J. Míky a I. Lesného obsahují položky, které nemají pro sledované účely dostatečnou diagnostickou hodnotu. V jiné práci J. Novák rozlišuje dysgrafii motorickou a ortografickou (častější označení dysortografie). Spolu s J. Smutnou zjistili závislost mezi úrovní jemné motoriky a auditivní analýzou a syntézou. (1996)

Orientační diagnostika úrovně motorického vývoje a diagnostika vývoje vnímání tělového schématu včetně možných důsledků vývojových opoždění tvoří samostatné kapitoly v knize *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program* (Zelinková, 2001). Provádění této diagnostiky je v kompetenci učitele mateřské i základní školy.

Z uvedeného stručného přehledu vyplývá, že naše pojetí specifických poruch učení a lehkých mozkových dysfunkcí do sebe vždy zahrnovalo oblast motoriky a pohybové koordinace. Se zpřesňováním diagnózy se zkvalitňuje reedukace a zlepšuje se porozumění obtížím dítěte. Zahraniční inspirace jsou pouze podnětem k tomu, abychom pojmem dyspraxie a poruchy pohybové koordinace vymezili přesnější místo mezi poruchami učení a chování při respektování výsledků výzkumů a prací, které byly sjednoceny pod pojmem LMD. Děti, které bychom diagnózou dyspraxie označili, jsou v mateřských i základních školách, objevují se v poradnách. Větší pozornost věnovaná úrovni motorického vývoje povede k dalšímu zpřesňování diagnostiky a následné reedukace a k většímu pochopení pro obtíže dětí i jejich rodičů.

Následující příklady diferenciální diagnózy dokazují oprávněnost hlubší diferenciaci.

- Někteří žáci se v diktátech dopouštějí obdobných chyb. Jsou-li tyto chyby podmíněné nedostatečně rozvinutým sluchovým vnímáním, bude namísto jiný postup než v případě, kdy je příčinou zvýšené chybovosti dyspraxie (popř. diagnostikovaná jako dysgrafie), která způsobuje grafomotorické obtíže, popř. též pomalé pracovní tempo.
- Nesprávná výslovnost podmíněná nedostatečnou sluchovou diferenciací vyžaduje jiný přístup než nesprávná výslovnost podmíněná artikulační dyspraxií.
- Dítě se často dostává do konfliktů s vrstevníky. Je-li příčina v psychice dítěte, bude třeba použít jiné metody než u konfliktů podmíněných dyspraxií (tj. pohybová neobratnost, porucha koordinace, nedostatečné vnímání tělového schématu, poruchy prostorové orientace).